

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Psychologii i Kognitywistyki

PIOTR WITKOWSKI

ORCID: 0000-0001-8543-7911

piowit2@st.amu.edu.pl

Motywacja osiągnięć, kluczowe autoewaluacje i kompetencje społeczne młodocianych przestępców

Achievement Motivation, Core Self-Evaluations and Social Competence of Juvenile Offenders

PROPOZYCJA CYTOWANIA: Witkowski, P. (2022). Motywacja osiągnięć, kluczowe autoewaluacje i kompetencje społeczne młodocianych przestępców. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 35(3), 209–218. DOI: 10.17951/j.2022.35.3.209-218

ABSTRAKT

Okres dojrzewania charakteryzuje się dynamicznymi zmianami w rozwoju fizycznym i psychicznym. Szczególnie łatwo wówczas o rozwój antyspołecznych zachowań oraz kontakt z osobami z grup o charakterze przestępczym. W artykule zaprezentowano wyniki badania pilotażowego, którego celem było porównanie wyników poziomu kompetencji społecznych, kluczowych autoewaluacji oraz motywacji osiągnięć między grupą młodocianych umieszczonych w ośrodkach resocjalizacyjnych a grupą młodzieży ze szkół średnich. Wymienione zmienne zdaniem autora mogą być zasobami psychologicznymi, które przyczyniają się do efektywnej resocjalizacji oraz psychoterapii młodzieży umieszczonej w zakładach poprawczych. Analiza wyników wykazała istotne różnice w poziomie kluczowych autoewaluacji, z tym że grupa młodocianych przestępców osiągnęła wyniki istotnie wyższe niż grupa porównawcza. Pozostałe różnice nie są istotne statystycznie. Dodatkowe analizy wykazały silny związek między poziomem kluczowych autoewaluacji a poziomem kompetencji społecznych oraz umiarkowaną korelację między poziomem motywacji osiągnięć a poziomem kompetencji społecznych w grupie młodocianych przestępców. Odpowiednie wykorzystanie wyników może przyczynić się do podniesienia efektywności resocjalizacji i zmniejszenia ryzyka recydywy.

Słowa kluczowe: resocjalizacja; młodociani przestępcy; okres dojrzewania; antyspołeczne zachowania; kompetencje społeczne

WPROWADZENIE

Okres dojrzewania jest wyjątkowo dynamicznym etapem rozwoju człowieka. Z perspektywy biologicznej, za sprawą mechanizmów neuroendokrynogennych, anatomia i fizjologia ulegają swoistej przebudowie (Arain i in., 2013; Obuchowska, 2003), z perspektywy psychologicznej zaś okres ten charakteryzuje labilność emocjonalna, impulsywność w podejmowaniu decyzji oraz odczuwanie kryzysów w obszarach tożsamościowych i relacyjnych (Brzezińska, 2014; Musiał, 2007; Suchodolska, 2016).

Szczególnie istotną kwestią w kontekście nieletnich przestępców zdaje się być potrzeba interakcji w grupach rówieśniczych (Arseniuk, 2013). Chmielewska (2012) wyróżnia kilka czynników, które mogą wpływać na przekształcanie się grup w grupy przestępcze, m.in. jest to przyjęcie podkultury przestępczej od członków tego środowiska (kryminogenna sytuacja) oraz brak możliwości sprawowania kontroli nad grupą przez dorosłego lub instytucję. Zjednoczenie w takiej wspólnoty może skutkować manifestowaniem nienawiści czy agresji wobec tych, którzy do niej nie należą, a w konsekwencji przerodzić się w społeczne zainteresowania (Obuchowska, 2003). Do czynników zaburzeń zachowania predysponuje m.in.: niższy iloraz inteligencji, płeć męska, wykorzystanie seksualne w przeszłości, konflikt między rodzicami, antyspołeczne lub kryminalne zachowania członków rodziny, alkoholizm rodziców, niedojrzałość społeczna dziecka, ekspozycja na przemoc, trudności z adaptacją szkolną (Kołakowski, 2019).

Według statystyk z 2019 r. 2,9% wszystkich czynów karalnych stanowią te popełnione przez osoby nieletnie (Biuro Prewencji Komendanta Głównego Policji, 2020). Z tego samego raportu można dowiedzieć się, że 81,1% sprawców było płci męskiej. W rozumieniu art. 10 Kodeksu karnego nieletnim określa się osobę, która nie ukończyła 17. roku życia, ale nie jest młodszą niż 15 lat. Polski system resocjalizacyjny przewiduje różnorakie środki prewencji oraz oddziaływań wobec nieletnich przestępców – rozpoczynając od metod wolnościowych (nadzór kuratora sądowego, Ochotnicze Hufce Pracy, ośrodki kuratorskie), a kończąc na interwencjach w ramach instytucji zamkniętych (schroniska dla nieletnich, Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze, zakłady poprawcze, ośrodki rehabilitacyjno-readaptacyjne dla uzależnionych). Resocjalizacja łączona jest głównie z korygowaniem deficytów na poziomie biopsychospołecznym (Brzezińska-Rybicka, 2019). Wykazano istotny wpływ psychoterapii poznawczo-behawioralnej na zmniejszenie recydywizmu u młodzieży przestępczej (Siemionow, 2011). I choć sama terapia poznawczo-behawioralna ma na celu zapobieganie zachowaniom przestępczym w przyszłości, to podkreśla się w niej rolę pozytywnych wzmocnień oraz kładzie się nacisk na wydobywanie zasobów, które mogą być przydatne w osiąganiu celów terapeutycznych (Listowska, 2012).

Hobfoll (2006) rozumie zachowania antyspołeczne jako jeden ze sposobów radzenia sobie ze stresem. Teoria zachowania zasobów zakłada, że stres jest skutkiem obiektywnych okoliczności; jego geneza tkwi więc w kontekście, któremu następnie jednostka nadaje interpretacje przez pryzmat wcześniejszych doświadczeń (Hobfoll, 2012). Zasoby to najważniejsze przedmioty, cechy osobowości, pokłady energii, których celem jest zapewnienie przetrwania, w sposób pośredni lub bezpośredni (Heszen-Niejodek, 2007). Mają one znaczenie zarówno dla ogółu populacji, jak i dla indywidualnego Ja. Teoria Hobfolla zakłada, że pogłębianie się stresu wynika z utraty zasobów. Wyróżniono dwie główne zasady zachowania zasobów: 1) utrata zasobów jest dużo bardziej odczuwalna niż ich zyskanie; 2) ludzie inwestują w zasoby, aby zapobiegać ich utracie, rekompensować sobie straty oraz osiągać zyski (Jędrzysek-Geisler, 2021).

Metody radzenia sobie ze stresem są rozpatrywane na trzech kontynuach: bierność–aktywność (orientacja na działanie), prospołeczność–antyspołeczność (uwzględnienie implikacji wywieranych przez jednostkę na otoczenie), bezpośredniość (działania wprost i nie wprost). To właśnie druga oś podkreśla znaczenie interakcji między ludźmi w procesie redukcji stresu. Jednostki zorientowane prospołecznie cechują się obniżonym poziomem dystresu, a w połączeniu z aktywnością styl ten może spełniać funkcje ochronne.

W prezentowanym badaniu przyjęto tezę, że istnieją różnice w poziomie wybranych zasobów młodzieży przestępczej i młodzieży bez konfliktów z prawem. Niepodważalne jest stwierdzenie, że podstawą do indywidualnego programu resocjalizacji powinna być indywidualna diagnoza (Węgliński, 2004). Niniejsze badanie ma jednak na celu zwrócenie uwagi na potencjał tkwiący w readaptacji społecznej opartej na zasobach, a nie skoncentrowanej wyłącznie na deficytach. Zmierzenie poziomu kompetencji społecznych, motywacji osiągnięć oraz kluczowych autoewaluacji u nieletnich umieszczonych w placówkach korekcyjnych oraz porównanie ich wyników z wynikami młodzieży szkół średnich pozwoli przyjrzeć się różnicom w tych trzech aspektach funkcjonowania i wykorzystać je w pracy terapeutycznej. Rozwijanie kompetencji społecznych (obserwacja zachowań prospołecznych, komunikacja werbalna, przyjmowanie perspektywy innych osób), a także trening samooceny oparty o samoobserwację wydają się być elementarnymi aspektami w oddziaływaniach terapeutycznych, zwłaszcza jeśli chodzi o zaburzenia zachowania dzieci i młodzieży (Bloomquist, Schnell, 2002). W połączeniu z motywacją osiągnięć, która wpływa na szybkość uczenia się, wymienione trzy zasoby psychologiczne mogłyby zwiększyć szansę młodocianych przestępców na osiągnięcie w życiu sukcesu poza zamkniętymi ośrodkami resocjalizacyjnymi, co oznaczałoby możliwość funkcjonowania w zgodzie z obowiązującymi regułami życia społecznego.

PROBLEMATYKA BADANIA WŁASNEGO

Głównym celem badania było sprawdzenie, czy istnieją różnice w poziomie wybranych zasobów psychologicznych między młodzieżą przestępczą a młodzieżą nieprzestępczą. Sformułowane zostały następujące hipotezy badawcze:

- H1: Istnieje różnica w poziomie kluczowych autoewaluacji między nieletnimi umieszczonymi w placówkach resocjalizacyjnych a uczniami szkół średnich.
H2: Istnieje różnica w poziomie kompetencji społecznych między nieletnimi umieszczonymi w placówkach resocjalizacyjnych a uczniami szkół średnich.
H3: Istnieje różnica w poziomie motywacji osiągnięć między nieletnimi umieszczonymi w placówkach resocjalizacyjnych a uczniami szkół średnich.

W celu ich weryfikacji wykorzystano następujące narzędzia: Kwestionariusz Kluczowych Autoewaluacji Judge i współpracowników w polskiej adaptacji Chirkowskiej-Smolak, Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS-M) oraz Inwentarz Motywacji Osiągnięć Schulera i współpracowników w polskiej adaptacji Klinkowsza i Sękowskiego.

W badaniu wzięło udział 37 nieletnich płci męskiej z zamkniętych placówek resocjalizacyjnych: 8 osób z Zakładu Poprawczego w Trzemesznie, 11 osób ze Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach, 9 osób z Zakładu Poprawczego w Barczewie, 5 osób z Zakładu Poprawczego w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz 4 osoby ze Schroniska dla Nieletnich w Szczecinie. Ze względu na obostrzenia sanitarne związane z pandemią COVID-19 po uprzedniej instrukcji badanie zostało przeprowadzone przez psychologów pracujących w każdym z ośrodków. Mając na względzie ustawę o ochronie danych osobowych, placówki nie przekazały informacji socjodemograficznych o swoich podopiecznych.

Do drugiej grupy zakwalifikowano 34 osoby płci męskiej. O udział w badaniu zwrócono się bezpośrednio do dwóch szkół średnich oraz do poszczególnych uczniów indywidualnie. Średnia wieku wyniosła 16,43 ($SD = 2,2207$); 52,9% uczestników badania zadeklarowało mieszkanie w mieście, a 47,1% – na wsi. Na pytanie o typ szkoły badani odpowiedzieli następująco: 55,9% technikum, 35,3% liceum ogólnokształcące, 8,8% inne.

WYNIKI

Przed wyborem odpowiedniego testu sprawdzono kolejno: (1) równoliczność grup testem χ^2 – wynik jest nieistotny statystycznie ($\chi^2 = 0,14$; $p > 0,05$), co oznacza, że grupy spełniają warunek równoliczności; (2) normalność rozkładów testem Shapiro-Wilka (dla każdej skali $p > 0,05$) – rozkłady zmiennych zgodne z normalnymi; (3) homogeniczność wariancji testem Levene'a (dla każdej skali $p > 0,05$) – wyniki nieistotne statystycznie, a więc nie ma istotnych różnic w poziomie wariancji. Do analizy różnic między średnimi użyto testu t Studenta dla

dwóch prób niezależnych ($\alpha = 0,05$), ponieważ dane spełniły założenia potrzebne do posługiwania się tym testem.

W wynikach ujawniła się różnica w poziomie kluczowych autoewaluacji między grupą nieletnich umieszczonych w ośrodkach zamkniętych ($M = 3,56$; $SD = 0,53$) a grupą porównawczą ($M = 3,29$; $SD = 0,423$). Różnica jest istotna statystycznie ($t(69) = -2,347$; $p < 0,05$; $d = 0,48$). Oznacza to, że młodociani przestępcy osiągnęli wyższy średni poziom kluczowych autoewaluacji niż grupa niekaranej młodzieży. W tabeli 1 przedstawiono różnice między grupami w poziomie wybranych zmiennych, a w tabeli 2 – wyniki testu t dla dwóch prób niezależnych.

Nie udało się wykazać istotnych statystycznie różnic między grupami w poziomie kompetencji społecznych ($p = 0,42$): skali ekspozycji społecznej ($p = 0,75$), skali sytuacji intymnych ($p = 0,75$), skali asertywności ($p = 0,35$) oraz w poziomie motywacji osiągnięć ($p = 0,34$).

Tabela 1. Różnice między grupami w poziomie kluczowych autoewaluacji, kompetencji społecznych i motywacji osiągnięć

	Grupa	<i>N</i>	Średnia	Odchylenie standardowe	Błąd standardowy średniej
Kluczowe autoewaluacje	grupa porównawcza	34	3,2868	0,42402	0,07272
	młodzież przestępcza	35	3,5571	0,52579	0,08888
Kompetencje społeczne	grupa porównawcza	34	151,38	22,302	3,825
	młodzież przestępcza	35	151,80	25,279	4,273
Motywacja osiągnięć	grupa porównawcza	34	129,97	22,918	3,930
	młodzież przestępcza	35	135,57	25,452	4,302

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Test t dla dwóch prób niezależnych

	t	df	Istotność dwustronna	Różnica średnich	Błąd standardowy różnicy	95-procentowy przedział ufności dla różnicy średnich	
						dolna granica	górną granica
Kluczowe autoewaluacje	-2,347	67	0,022	-0,27038	0,11519	-0,50030	-0,04045
Kompetencje społeczne	-0,073	67	0,942	-0,418	5,745	-11,885	11,050
Motywacja osiągnięć	-0,960	67	0,341	-5,601	5,836	-17,250	6,048

Źródło: opracowanie własne.

Choć w hipotezach nie zakładano badania związków między zmiennymi, to w dodatkowych analizach posłużono się współczynnikiem korelacji *r*-Pearsona (tabela 3). Wyniki wykazały istnienie związku między poziomem kluczowych autoewaluacji a poziomem kompetencji społecznych ($r = 0,534$; $p < 0,01$) w grupie młodocianych przestępców. Jest to silna korelacja. Co więcej, okazało się, że w tej samej grupie istnieje związek między poziomem motywacji osiągnięć a poziomem kompetencji społecznych ($r = 0,39$; $p < 0,018$). Jest to związek o umiarkowanej sile. Oznacza to, że im wyższy poziom kluczowych autoewaluacji, tym wyższy poziom kompetencji społecznych oraz im wyższy poziom motywacji osiągnięć, tym wyższy poziom kompetencji społecznych. Niska liczebność próby nie pozwala na szerokie generalizacje tych wyników, ale z pewnością jest to interesujący obszar do dalszych badań

Tabela 3. Korelacje między zmiennymi

			Kluczowe autoewaluacje	Kompetencje społeczne	Motywacja osiągnięć
Grupa porównawcza	kluczowe autoewaluacje	korelacja Pearsona	1	-0,024	9,260
		istotność (dwustronna)	-	0,893	0,137
		<i>N</i>	34	34	34
	kompetencje społeczne	korelacja Pearsona	-0,024	1	-0,011
		istotność (dwustronna)	0,893	-	0,951
		<i>N</i>	34	34	34
	motywacja osiągnięć	korelacja Pearsona	0,260	-0,011	1
		istotność (dwustronna)	0,137	0,951	-
		<i>N</i>	34	34	34
Młodzież przestępcza	kluczowe autoewaluacje	korelacja Pearsona	1	0,534**	0,249
		istotność (dwustronna)	-	0,001	0,150
		<i>N</i>	35	35	35
	kompetencje społeczne	korelacja Pearsona	0,534**	1	0,398*
		istotność (dwustronna)	0,001	-	0,018
		<i>N</i>	35	35	35
	motywacja osiągnięć	korelacja Pearsona	0,249	-0,398*	1
		istotność (dwustronna)	0,150	0,018	-
		<i>N</i>	35	35	35

Objaśnienie: ** korelacja istotna na poziomie 0,01 (dwustronnie); * korelacja istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie).

Źródło: opracowanie własne.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Głównym celem badania było sprawdzenie, czy istnieją różnice w poziomie kluczowych autoewaluacji, kompetencji społecznych i motywacji osiągnięć między grupą młodzieży umieszczonej w zakładach resocjalizacyjnych a grupą młodzieży niemającej konfliktów z prawem.

Pierwsza hipoteza, dotycząca różnicy w poziomie kluczowych autoewaluacji między grupami, została zweryfikowana pozytywnie. Co ciekawe, grupa młodocianych przestępców osiągnęła istotnie wyższy średni wynik niż grupa porównawcza. W odniesieniu do wcześniejszych badań trudno znaleźć wykorzystanie kwestionariusza do mierzenia kluczowych autoewaluacji, zdecydowanie częściej można wyodrębnić wykorzystane jego poszczególne skale. Na konstrukt kluczowych autoewaluacji składają się takie czynniki jak: poczucie własnej wartości, przekonanie o swojej skuteczności, neurotyczność i poczucie umiejscowienia kontroli (Chirkowska-Smolak, 2012). W przypadku samooceny wysoki poziom zaliczany był do czynników chroniących przed powrotem do zachowań przestępczych, jednak w świetle współczesnych badań sfalsyfikowano to twierdzenie (Kieszkowska, 2014). W innym badaniu zauważono wysoki poziom lęku sytuacyjnego i osobowościowego u młodocianych sprawców przestępstw (Sitarczyk, 2008). W grupie osób skazanych za przestępstwa z wykorzystaniem agresji wykazano, że charakteryzują się one niskim poczuciem sprawczości i wysokim poczuciem kontroli zewnętrznej (Belniak, 2014), ale należy zaznaczyć, że grupą badaną byli dorośli. Uzyskane w omawianym badaniu wyniki skłaniają do zastanowienia się, dlaczego grupa młodocianych przestępców osiągnęła wyższy wynik kluczowych autoewaluacji. Być może ma to związek ze specyficznymi trudnościami życiowymi, które spowodowały zejście na ścieżkę przestępstwa. Warto zbadać ten temat głębiej w kolejnych badaniach.

Druga hipoteza, mówiąca o różnicach w poziomie kompetencji społecznych, nie została potwierdzona. Należy w tym miejscu przywołać badanie przeprowadzone wśród wychowanków Miejskiego Ośrodka Wychowawczego w Szczecinie, którego wyniki wskazały, że podopieczni uzyskują wysoki poziom kompetencji społecznych z wyłączeniem skali mierzącej zachowania w sytuacji ekspozycji społecznej (Kupiec, 2013). Badanie przeprowadzone przez Ter Laak i in. (2003) pokazuje, że nieletni osiągający wysoki poziom kompetencji społecznych odznaczają się wyższym poziomem przestępczości, przy czym dotyczy to sytuacji wymagających ekspresji negatywnych emocji. Nie zmienia to jednak faktu, że odpowiednio rozwinięte kompetencje społeczne są czynnikiem zabezpieczającym przed angażowaniem się w działalność przestępczą (Irshad, Atta, 2013; Stepp, Pardini, Loeber, Morris, 2011). W niniejszym badaniu zwrócono uwagę na sposób wypełniania kwestionariusza KKS-M przez uczestników. Narzędzie jest dość długie – składa się z 90 itemów, przy czym część z nich używa terminologii niedostosowanej do

rzeczywistości współczesnych nastolatków mimo zastosowanej wersji dla młodzieży. Być może dlatego zdarzały się kwestionariusze wypełnione prawdopodobnie w sposób losowy, w których zaznaczone były same skrajne odpowiedzi.

Trzecia hipoteza, mówiąca o różnicach w poziomie motywacji osiągnięć, również nie została potwierdzona. Badanie przeprowadzone wśród 220 nieletnich w Indiach wykazało niższy poziom motywacji osiągnięć wśród przestępców, na co może wpływać stosunek społeczeństwa do tej grupy czy też instytucjonalizacja (Thilagaraj, 1984). Uzyskane w niniejszym badaniu wyniki mogą być nieistotne choćby przez małą liczbę grup badanych.

Niezmiernie istotnym aspektem w omawianej pracy jest brak możliwości kontroli procedury badania wobec małoletnich z ośrodków resocjalizacyjnych i zapewnienie im jednolitych warunków. Ze względu na obostrzenia sanitarne związane z pandemią COVID-19 badacz nie mógł osobiście zebrać odpowiedzi od osób badanych. Instrukcja wraz z niezbędnymi testami została dostarczona do wybranych placówek, a następnie była przekazana zatrudnionemu psychologowi, który przeprowadził badanie. Trudno zatem ustalić, jaką motywację do odpowiedzi na zadane pytania mieli badani oraz czy nie był na nich wywierany wpływ przez pracownika placówki, np. przez oferowanie dodatkowej nagrody za udział w badaniu lub kary za odmowę. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że nieznane są także ewentualne, współtowarzyszące osobom badanym psychopatologie, które mogą rzutować na udzielane odpowiedzi (jak np. niepełnosprawność intelektualna, organiczne uszkodzenia centralnego układu nerwowego). Kolejnym aspektem, na który należy zwrócić uwagę, są nieścisłości w określaniu osoby badanej mianem „nieletniej” lub „młodocianej”. W niniejszym badaniu nie zweryfikowano wieku osób z grupy podopiecznych zakładów zamkniętych, dlatego na potrzeby badania – zakładając, że termin *młodociany* charakteryzuje się szerszym przedziałem wiekowym niż *nieletni* – określono osoby badane jako młodociane (w oparciu o art. 115 § 10 i art. 10 Kodeksu karnego).

Wyniki badania pozwalają na rozwinięcie tematu terapii opartej na zasobach psychologicznych u młodocianych przestępców, zwłaszcza w przypadku kluczowych autoewaluacji. Należałoby jednak postawić kolejne pytania badawcze: Czy możliwe jest, że deklarowany wyższy poziom kluczowych autoewaluacji jest jedynie efektem autoprezentacji i czy wiąże się z zastosowaniem niestandardowych środków wychowawczych? Czy wynik ten zmienił się w czasie pod wpływem przebywania w placówce resocjalizacyjnej czy też był względnie stały jeszcze przed wejściem w sytuację konfliktu z prawem? Czy niższy poziom kluczowych autoewaluacji może przyczyniać się do ustąpienia zachowań przestępczych? Dlaczego tylko w jednej grupie wystąpiła silna korelacja między poziomem kompetencji społecznych a poziomem kluczowych autoewaluacji oraz umiarkowana między motywacją osiągnięć a kompetencjami społecznymi? Wyniki badania są interesujące i zachęcają do replikacji na większej grupie badanych.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Arain, M., Haque, M., Johal, L., Mathur, P., Nel, W., ... Sharma, S. (2013). Maturation of the Adolescent Brain. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 9, 449–461. DOI: <https://doi.org/10.2147/NDT.S39776>
- Belniak, K. (2014). Poczucie kontroli u sprawców przestępstw agresywnych. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Psychologica*, (18), 31–44.
- Bloomquist, M.L., Schnell, S.V. (2002). *Helping Children with Aggression and Conduct Problems: Best Practices for Intervention*. New York: Guilford Press.
- Brzezińska-Rybicka, A. (2019). Zarys współczesnej koncepcji resocjalizacji – metodyka i ogólne zasady. *Roczniki Pedagogiczne*, 11(47), 109–130. DOI: <https://doi.org/10.18290/rped.2019.11s-7>
- Chirkowska-Smolak, T. (2012). *Psychologiczny model zaangażowania w pracę*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Chmielewska, A. (2012). Znaczenie i rola środowiska rodzinnego w procesie stawania się przestępcą. W: S. Ćmiel (red.), *Przestępczość nieletnich – teoria i praktyka* (s. 299–320). Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Heszen-Niejodek, I. (2007). Teoria stresu psychologicznego i radzenia sobie. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. T. 3: Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej* (s. 465–492). Gdańsk: GWP.
- Hobfoll, S.E. (2006). *Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu*. Gdańsk: GWP.
- Hobfoll, S.E. (2012). Teoria zachowania zasobów i jej implikacje dla problematyki stresu, zdrowia i odporności. W: E. Bielawska-Batorowicz, B. Dudek (red.), *Teoria zachowania zasobów Stevana E. Hobfolla – polskie doświadczenia* (s. 17–50). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Irshad, E., Atta, M. (2013). Social Competence as Predictor of Bullying among Children and Adolescents. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 39(1), 35–42.
- Jędrzysek-Geisler, A. (2021). Teoria zachowania zasobów Stevana Hobfolla a wypalenie zawodowe u pracowników służby więziennej. *Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne*, 7(1), 13–35.
- Kieszkowska, A. (rec.). (2014). Z. Bartkowicz, Agresywność, kompetencje społeczne i samoocena resocjalizowanych nieletnich a ich przestępczość w okresie dorosłości. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 33, 245–254.
- Kołąkowski, A. (2019). *Zaburzenia zachowania u dzieci. Teoria i praktyka*. Gdańsk: GWP.
- Kupiec, H. (2013). Zmiany w poziomie kompetencji społecznych jako wskaźnik (nie)efektywności resocjalizacji nieletnich. *Opuscula Sociologica*, 4(2), 97–109.
- Listowska, E. (2012). Psychoterapia poznawczo-behawioralna a przestępczość nieletnich. Praca pogładowa. W: S. Ćmiel (red.), *Przestępczość nieletnich – teoria i praktyka* (s. 595–616). Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Musiał, D. (2007). Kształtowanie się tożsamości w adolescencji. *Studia z Psychologii w KUL*, 14, 73–92.
- Obuchowska, I. (2003). Adolescencja. W: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych* (s. 165–199). Warszawa: PWN.
- Siemionow, J. (2011). *Niedostosowanie społeczne nieletnich. Działania, zmiana, efektywność*. Warszawa: Difin.
- Sitarczyk, M. (2008). Poziom lęku i neurotyzmu u nieletnich sprawców przestępstw. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 21, 65–78.
- Stepp, S.D., Pardini, D.A., Loeber, R., Morris, N.A. (2011). The Relation between Adolescent Social Competence and Young Adult Delinquency and Educational Attainment among At-Risk

- Youth: The Mediating Role of Peer Delinquency. *Canadian Journal of Psychiatry*, 56(8), 457–465. DOI: <https://doi.org/10.1177/070674371105600803>
- Suchodolska, J. (2016). Kryzys w rozwoju psychospołecznym młodzieży – potrzeba wsparcia rodzinnego i środowiskowego. W: A. Szczurek-Boruta, B. Chojnacka-Synaszko, A. Gancarz (red.), *Szkola i rodzina w środowisku lokalnym. Teoria i praktyka* (s. 101–113). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Ter Laak, J.J.F., De Goede, M.P.M., Aleva, A.E., Brugman, G.M.M., Leuven, M. van, Hussman, J. (2003). Incarcerated Adolescent Girls: Personality, Social Competence, and Delinquency. *Adolescence*, 38, 251–265.
- Thilagaraj, R. (1984). Achievement Motivation of Delinquent and Non-Delinquents. *Social Defence*, 20(77), 18–20.
- Węgliński, A. (2004). *Mikrosystemy wychowawcze w resocjalizacji nieletnich. Analiza pedagogiczna*. Lublin: Agencja Wydawniczo-Handlowa Antoni Dudek.

NETOGRAFIA

- Arseniuk, R. (2013). *Dorastanie – kryzys i powtórna szansa na rozwój*. Pobrane z: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/phocadownload/pracownie/dorastanie_last.pdf (dostęp: 20.03.2022).
- Biuro Prewencji Komendanta Głównego Policji. (2020). Informacja dotycząca stanu zagrożenia przestępczością nieletnich w Polsce w 2019 roku. Pobrane z: <https://policja.pl/download/1/335106/Przestepczosnieletnichw2019r.pdf> (dostęp: 20.03.2022).
- Brzezińska, A. (red.). (2014). *Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania. Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*. T. 5: *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*. Pobrane z: http://produkty.ibe.edu.pl/docs/ndn/NDN_Rozwoj_dziecka_5_Wczesna_faza_dorastania.pdf (dostęp: 20.03.2022).

AKTY PRAWNE

- Kodeks karny. (1997). Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2021, poz. 2345).

ABSTRACT

Adolescence is characterised by dynamic changes in both physical and mental development. During this period, it is particularly easy to develop antisocial behaviours and contact with people from criminal groups. The article presents the results of a pilot study which aim was to compare the results of the level of social competences, core self-evaluations and achievement motivation between a group of adolescents placed in juvenile detention centres and a group of high school students. According to the author, these variables may be psychological resources that contribute to effective resocialization and psychotherapy of adolescents placed in correctional institutions. The analysis of the results showed significant differences in the level of core self-evaluations, except that the group of juvenile offenders scored significantly higher than the comparison group. The remaining differences were not statistically significant. Additional analyses showed a strong relationship between the level of core self-evaluations and the level of social competence and a moderate correlation between the level of achievement motivation and the level of social competence in the group of juvenile offenders. Appropriate use of the results may contribute to increasing the effectiveness of resocialization and reducing the risk of recidivism.

Keywords: resocialization; juvenile offenders; adolescence; antisocial behaviours; social competence